



ŠUMARSKA KOLIBA U SMREKOVCU.



BJELOLIST.



Alpinska cvjetana Gorskoga kotara bijaše nam do najnovije doba nepoznata. Prvi botaničari Wulfen i Hacquet malo su nam zabilježili i tek odkada sagradiše karlovačko-riečku prugu, osvanuše i cvjetani bolji dani. Već god. 1876 vidjesmo na Risnjaku i u nas dobro poznatoga botaničara dra Borbasa, koji je na taj brieg prvi pažnju botaničkoga svijeta svratio. On bijaše sretne ruke, jer je našao i novih biljaka; on bijaše prvi stručnjak, koji je tu bjelolist (Edelweiss; *Leontopodium alpinum*) sabirao i to riedke i zanimivo našašće objavio u bečkim botaničkim novinama.

Malo ima u nas ljudi, kojim bi poznato bilo, da bjelolist u našoj domovini raste, malo ih je, koji u to i vjeruju i za njegova staništa znadu. Zato i posvećujem ove redke toj rado gledanoj i miloj alpinki kojom se a Alpama i mlado i staro, i veliko i malo, rado kiti.

Da bjelolist na Risnjaku raste, znalo se u Gorskom kotaru već g. 1873., kad ga je sa toga vrha prvi donio i među prijatelje razdijelio Josip Ribička, bivši šumarski vježbenik u Crnom lugu. Kad su planinari god. 1878 posjetili Risnjak, došao je i blagopokojni dr. Šloser-Klekovski, koji se ovamo potrudio iz Zagreba naročito radi bjelolista. Dobročudnomu starini činilo se čudno, dapače i nevjerojatno, da bi ta alpinka uspijevala na Risnjaku. Gledam dr. Šlosera i sada, kako se poput mladića uzpinje risnjačkim sedlom, a sa tjemence mu briega kliču planinari: živio i slava. Vidim ga i sada, kako je šuštao i zagledao se, opaziv busić bjelolista u najbujnijem cvietu. On se je prvi sagnuo i to divno čedo hrvatske flore ogledao. Svi planinari bijahu uzhićeni, kad su vidjeli, kako se starina tomu našašću veseli i svaki je nastojao, da si zatakne bjelolist bilo u zapučak, bilo za šešir.

No Velikom Risnjaku ne pripada prvenstvo, već Srnpasu kod Gračaca (1386 m) u Lici, u južnom velebitskom krilu. Tu ga je otkrio Ivan Zelebor, bivši pristav bečkoga dvorskoga muzeja, kad je putovao godine 1863 i 1865 gornjom Krajinom.

Na Srnpasu druguje bjelolist sa nekim riedkim alpskim cviećem, kao: *Scabiosa graminifolia*, *Campanula Waldsteiniana*, *Satureja pygmaea*, *Micromeria Pimpirella*, *Aquilegia viscosa*, *Arenaria gracilis*, *Cerastium grandiflorum*, *Heliosperma quadrifidum*, dočim smo ga na Risnjaku našli u društvu sa gorskom ružom (*Rhododendron hirsutum*) sa alpskim zvieždanom (*Aster alpinus*), bjelocvjetim žabnjakom (*Ranunculus platanifolius*), sa *Hieracium villosum*, *Pedicularis verticillata*, *Campanula pusilla*, nježnim karanfiljem *Dianthus Sternbergii* i alpskom ružom (*Rosa alpina*), da i ne izbrajamo ostala gizdava čeda alpsko flore. Naslućivao sam, da bi bjelolist mogao rasti i na susjednim briegovima Risnjaka, pa sam ga i sbilja našao na Velikom i Malom Snježniku, na Medvrhu, a ne manjka Jelencu, dočim ga na Viševici, Bitoraju i ostalim briegovima Gorskoga kotara nema. Nisam ga našao u Primorju na 1327 m visokom Obruču, niti na Suhom vrhu (1350 ni), kao što manjka i Veloj Učki (Monte Maggiore) u Istriji, koju smo posjetili po dva puta. U Gorski kotar prelazi bjelolist iz susjedne Kranjske. Sabirali smo ga 15. kolovoza 1885. na Kranjskom Snježniku u visini od 1796 m sa nekim alpinkama, koje u nas manjkaju. Tu, u ovoj visini prava mu je domovina, tu





SABIRAČ BJELOLISTA.

Bjelolist spada u pleme sucvjetaka ili glavočika (Compositae) kamo od poznatijih brojimo i sunčanicu, pelin ili ločiku.

Poznamo od toga roda 4 vrste od kojih rastu dvie u Evropi i Aziji, a dvie na Andama u južnoj Americi, od Nove Granade do Perua.

(J Evropi raste bjelolist na Alpama, Karpatima, u Španiji na Pirenejama, u Italiji na Abruzzama.

Poraste 4—20 cm visoko, jednovite je i razgranjene stablike, koja je, kao i sva bilina, bijelo runjava, a ne bez razloga.

Nema li na visokoj mu postojbini kiše, magle i rose, a vjetar cio dan nateže, tanka se zemlja izsuši, i nije kadra, da privede bjelolistu nužnu tekuću hranu i zato na takim mjestima raste kudravo, runjavo i dlakavo bilje. Na Alpama *Draba tomentosa*, *stellata*, *Senecio incanus* i *Carniolicus* (Goldraute), gorka *Achillea Clavennae* i najglasovitije alpinke: *Antemisia Mutellina* (Edelraute) i *Leontopodium alpinum*, kojima su dlačice regulatori transpiracije.

Cvjetne glavice sabrane su u bjelolista na vrhu stablike i zvjezdoliko okružene koturom listova, kojemu je velika cena u tome, što se posušen, kao i ciela bilina, ne mienja. Razpored je cvjetnih glavica u bjelolista osobit i veoma zanimiv, kao i u srodnoga mu lopuha. Imamo od njega tri oblika ili forme. Na jednom ima srednja glavica ciele ucvasti samo prividne prašničke cvietke, a okružujuće ju glavice sastavljaju plodnički cvietovi. U drugog je oblika srednja glavica opet sastavljena prividno od prašničkih cvietaka, nu u glavicama kruga su ovi okruženi samim plodničkim cvietcima, dočim

sam našao pojedinaca, u kojih je cviet (kotur) poput škude velik, nu opet patuljak prama onom čudobjelolista, što su našli u Sarnthalu, a izložili u Bozenu. Ovaj bjelolist imao je u premjeru 12 centimetara i 29 zraka u koturu te ga pokloniše nadvojvodi Carlu Ljudevitu.

Veoma je čudnovato bjelolistovo osamljeno stanište na Crnopasu, jer ga ne poznamo sa drugih viših velebitskih divova. Niti ga je našao Waldstein-Kitaibel, niti Zelebor, Šloser — Vukotinović, dr. Borbas ili pokojni profesor Jergović, koji se uzpeo na sve najviše briegove velebitske, pa smo ga i mi po Velebitu badava tražili.

Glede toga nije Crnopas jedini brieg u susjedstvu naše domovine. U Tarnovanskoj šumi raste bjelolist samo na Golaku, nu u neizmjernej množini. Tako je osamljen i u južnoj Srbiji, gdje su ga našli na Mucanju (1400—1500 m) kod Ivanice. Iz Bosne poznamo bjelolist sa planine Plaše (do 1900 m), Prislaba i Čvrstnice. God. 1896. otkrio ga je dr. Beck i na Troglavu (1913 m) kod Livna. Tu buji sa *Aquilegia dinarica*, *Arenaria gracilis*, *Campanula pusilla*, *Achillea Clavennae*, *Calamintha Croatica* i *Hieracium villosum* (Ein botanischer Ausflug auf den Troglav bei Livno. Beč, 1897, poseb odt. str. 6).

U Dalmaciji ima bjelolista na Orjenu, a poznamo ga i sa Ranišave, pogorja Durmitorova, a bit će ga i po drugim visokim briegovima Dalmacije.

imadu u trećeg oblika sve glavice prividne prašničke cvietke, koji su okruženi čistim plodničkim cvietcima. (Kerner: Pflanzenleben. II., p. 296).

Na Ortelesu ima pojedinaca sa gurnatim cvietovima (gefüllte Blüthe), a na Karpatima jedna odlika na klimavim stablikama (var. laxiflorum).

Dočim bjelolistovi srodnici u nas rastu po šumama, močvarama i pustarama, nastanio se bjelolist na blidim vapnenim stienama i liticama Na visinama, gdje grom i munja gospoduju, goje oro svoje timor-gnieszdo vije, gdje silna bruji bura: razvioje on svoje zviezdoliko cvieće, kao i podno alpskih ledenjaka. Na Velikom Risnjaku jedini mu je drug crni leptir *Erebia Tyndarus*, koji ga i na Alpama oblietava i svojim baršunastim krilima miluje i draga. Nigdje nije bjelolistu tolika ciena, kao u alpskim zemljama, gdje od njega viju divne kite, prave košarice, zarubljuju okvire, upriličuju razne spomen-dare, pričekuju željezničke vlakove, da ga nude putnicima, ali donasaju i u kupke ili na jezera, kada mu je hora. Nema putnika, koji bjelolist sa Semmeringa ne bi kući ponio, nema putnika, koji se i na Bledskom jezeru, gdje ga zovu Slovenci »pećnica,« ne bi njime zakitio.

U Koruškoj, na podnožju Predilskoga sedla, goje bjelolist već više godina. Godine 1893 prešali i posušili su samo u jednom selu (Unter-Preth) 2 i po milijuna komada, te odpremili u samu Njemačku u vriednosti od 5000 for. Kod Jakela posušise do 300.000 komada, a suše ga po dva mjeseca.

U Gorskom kotaru valjalo bi bjelolist uzeti pod zaštitu, jer će ga inače, a naročito na Risnjaku, ne stati. Gledali smo i sami, gdje se bjelolist čupa celim korjenom, mjesto da se lagano odkida. U Tirolu zabranjeno je bjelolist bez dozvole brati pod globom od 5-50 forintah.

Čuvajmo i njegujmo milu tu alpinku, jer su i Gorskomu kotaru bolji dani na osvitku, a kad mu se svetčanom prilikom otvore divne dveri prirode: biti će mu bjelolist najljepšim uresom i nakitom.

